

Toimittaja Risto Jussila. Puh. 040 5119526, sähköposti risto.s.jussila@gmail.com.
 Historian Ystävien Liiton kotisivut <http://www.historianyst.fi>. Vammalan Kirjapaino Oy.

Historioitsijat haluavat auttaa konfliktien ratkaisemisissa

Historioitsijat tarjoavat apuaan konfliktien ratkaisuun. Iso joukko historian ammattilaisia ja harrastajia perusti kesäkuussa Helsingissä yhdistyksen nimeltä Historioitsijat ilman rajoja. Joillain ammattikunnilla on jo vastaavia maailmanlaajuisia järjestöjä.

Perustamistilaisuuteen paikalle kutsuttu presidentti **Martti Ahtisaari** kertoi, että etenkin Balkanilla hän olisi kaivannut historioitsijoiden varmaa tietoa, jonka eri osapuolet olisivat voineet hyväksyä. Sanomana oli siis, että historiatieto voisi lähentää konfliktien osapuolia.

Tavoitteena on saada aikaan historioitsijoiden kansainvälinen verkosto. Hankkeen puuhamies entinen ulkoministeri **Erkki Tuomioja** kertoi jo tehneensä alustavia tiedusteluja kansainvälisissä ympyröissä. Vastaanotto oli hänen kertomansa mukaan ollut hyvä.

Yhdistys voi järjestää erilaisia koukoksia ja tapahtumia. Olennaista on tehdä aloitteita maailman konfliktilanteissa.

Yhdistyksen tarkoituksena on jo yleisesti lisätä historiatietoa ja vaikuttaa siihen, ettei historiaa käytetä ruokkimaan konflikteja tai pitämään yllä viholliskuvia.

Historian Ystävien Liitto on mukana toiminnassa yhdistysjäsenenä. Liiton puheenjohtaja Janne Virkkunen valittiin yhdistyksen hallitukseen.

Elittejä on monenlaisia

■ Elittejä palvotaan ja niitä vastustetaan. XXI historian kesäseminaarilla 9.–11. kesäkuuta oli siten ajankohtainen aihe. Osanottajia vehmaassa Lahdessa olikin puolen sataa. Järjestelyistä kansanopistossa vastasivat tottuneesti opetusneuvos **Ville Marjomäki** ja professori **Ilkka Nummela**. Ohessa poimintoja annista.

Aateli on kaikkien tietämää eliittiä, mutta professori **Kari Hokkanen** veti esiin talonpoikaisaristokratian. Sarja alkoi **Lallista**, Anian **Daavidista** ja **Jaakko Ilkasta**, mutta mahtitalojen isäntien asema lienee ollut huipussaan 1800-luvun lopulla. Siitä Niskavuori-sarjakin alkaa.

Ei pidä tosin unohtaa emäntiä – esim. **Kaarle Vitikkalan** kasvattiäiti oli papin tytär ja Kaarle sai säterirusthollin maksamalla köyhtyneen säätyläisen velat ja naimalla tämän tyttären. Hokkanen arveli mahtisäntien sukujen sulautuneen demokraattiseen massaan. Kuitenkin esim. Vitikkalan jälkeläisiä ovat **Timo Kalli** ja **Pekka Silvola** eli Keskustan vahvat nimet, monien muiden ohella.

Filosofian tohtori **Birgitta Stjernvall-Järvi** avasi mikrohistoriallisen näkökulman esimerkeillä Sysmästä. Siellä on edelleen muutama kartano keskellä suomenkielistä Hämettä. Vaikutteita on varmaan säteillyt. En kuitenkaan allekirjoitaisi 1600-luvun oppia rälssimaan muita korkeammasta statuksesta. Talonpojat saivat täyden omistusoikeuden jo 1789 "tulopoliittisessa sopimuksessa" **Kustaa III:n** kanssa.

Monessa esityksessä korostettiin opintietä nousussa kohti eliittiä. Toki reitti oli kauan työläs ja Juurakon Huldat olivat harvassa. Tärkeänä lähtöryhmänä saattoivat olla val-

Ville Marjomäki on historian kesäseminaarin sielu.

tion toimenhaltijat, kuten veturinkuljettajat, joiden jälkeläisiä oli dosentti **Touko Perkon** esittelemä **A. I. Virtanen**. Valtion leipä oli kapea, mutta pitkä, joten lapset voitiin kouluttaa.

Työväenliikkeen eliittiä esitteli fil osofian tohtori **Lasse Lehtinen**. Osa oli maisterisocialisteja, mutta etenkin SDP:ssä tunnutaan pitävän edelleen tärkeänä, että on "meikäläisiä" ainakin kolmannessa polvessa.

Professori **Niklas Jensen-Erikseenin** esittelemät teollisuuspatruunat olivat usein tehdaskauppalan valti-aita, joita on alettu kaivata. He ope-roivat myös politiikassa; vaalitukea on annettu 1920-luvulta alkaen.

Esiin nostettiin myös kiintoisia henkilöitä, kuten dosentti **Kristiina Kalleisen** esittelemä **L. G. von Haartman**, joka oli muutakin kuin "Hänen Hirmuisuutensa". Dosentti **Heikki Roiko-Jokela** esitteli **Urho Kekkonen** vaihteeksi urheilujohtajana.

Keskustelu jokaisen alustuksen jälkeen oli vilkasta. Toivottavasti kesäseminareja jatketaan.

JYRKI VESIKANSA

Historian ystävät Iranissa

■ Historian ystävään kymmenes kaukomatka – ensimmäinen oli vuonna 2001 – toteutui huhtikuussa 2015. Tällä kertaa matka suuntautui Iraniin eli Persiaan. Matkalle osallistui lähes 70 henkeä kolmeen ryhmään jaettuna. Ryhmät lähtivät viikon välein ja kaikilla oli sama kymmenen päivän ohjelma. Ennen historian ystävien matkoja Suomessa pistäytynyt Iranissa toimiva suurlähettiläs **Harri Kämäräinen** piti ystävällisesti kaikille yhteisen esitelmän maan historiasta ja nykytilanteesta.

Kreikkalaiset kutsuivat iranilaisia persialaisiksi, joita vastaan käytiin antiikin aikana jatkuvia sotia. Nimitys tuli Iranin Pars-maakunnasta, jonka asukkaat loivat kreikkalaisten sanonnan mukaan persialaisten imperiumin. Mutta maan asukkaat kutsuivat itseään jo silloin iranilaisiksi ja maataan Iraniksi. Maan nimi juontuu jo muinaisajalta ja tarkoittaa alunperin ilmeisesti ”jaloa”.

Maassa puhutaan indoeurooppalaista kieltä arabiankielisen Lähi-idän keskellä. Kielellä on monia sukulaisuuksia muun muassa sanskritin, latinan ja myös modernien kielten, kuten hindin, englannin ja ranskan kanssa. Iranin kielellä ei ole rakenteellista suhdetta arabiaan tai muihin muinaisen Lähi-idän seimiläisiin kieliin kuten arameaan. Arabivalloituksen jälkeen Iranin kieli kyllä omaksui monia sanoja arabista.

Irania ympäröivät korkeat, kylmät vuoret. Talvi on kylmä ja kesä on kuuma. Väestöstä lähes puolet on vähemmistöjä kuten azereita, kurdeja, turkmeeneja ja muita ryhmiä.

Historian ystävään matkan kohteina olivat nykyinen pääkaupunki Teheran sekä kaksi entistä pääkaupunkia eli Shiraz ja Isfahan sekä näiden läheisyydessä sijainneet historialliset nähtävyydet. Teheranissa nähtiin kahden shaahidynastian loisteliaas Saad Abad -palatsi, Ajatollah **Khomeinin** hautausmaausoleumi,

Korkokuvassa valtakunnan eri osien kansalaisia tuomassa kuninkaalle lahjoja Persepoliksessa

häikäisevä jalokivi- ja korukokoelma sekä tyylikäs mattomuseo.

Shiraz on puolestaan Iranin johtavia kulttuuri- ja yliopistokaupunkeja. Keskiajalla se oli kuuluisa ennen kaikkea kauniista puutarhoistaan sekä runoilijoistaan. **Sa'din** ja **Hafezin** runoja saimme kuulla matkalaisten esittämänä runoilijoiden hautapuutarhassa.

Shirazin lähellä sijaitsee Persian kuuluisien suurkuninkaiden pääkaupunki Persepolis ja heidän hautalaaksonsa. Tähän Iranin vanhimpaan ja vaikuttavimpaan arkeologiseen löytöpaikkaan tutustuttiin päivän ajan. Kuningas **Dareios I** rakensi tänne jättimäisen palatsinsa noin 500 eaa ja nimen Persepolis (”persialaisten kaupunki”) sille antoivat kreikkalaiset.

Palatsi on ollut niin iso, että siellä palossa romahtaneiden pylväiden kappaleiden ja pudonneiden massiivisten kaksipäisten pylväänpäiden keskellä kulkevan on vaikeata hahmottaa alueen laajuutta. Vielä jäljellä olevissa laajoissa veistoksissa kuvataan imperiumin eri alueilta tulevia lahjojen tuojia. Näin kiveen hakattujen kohokuvien tarkoituksena on ollut kuvata imperiumin eri alueiden kunnioitusta ja uskollisuutta kuninkaitten kuninkaalle.

Tämän sadunomaisen Persepolin valloitti ja tuhosi noin 330 eaa **Aleksanteri Suuri** joukkoineen. Sitä

edelsi muutaman viikon ja kuukauden juhliminen. Aleksanteri halusi ilmeisesti kostaa, koska Dareioksen poika **Kserkses** oli aikoinaan polttanut Ateenan Akropolin.

Seuraavana päivänä tutustuttiin toiseen Iranin kuuluisaan arkeologiseen löytöpaikkaan eli Pasargadaihin. Se oli Dareiosta muutamaa vuosikymmentä aiemmin edeltäneen kuninkaan **Kyyroksen** rakentama pääkaupunki. Tuolloin valtakunta ulottui Egyptistä Indusvirralle saakka. Tästä pääkaupungista on paljon vähemmän jäljellä kuin Persepolista. Kyyroksen hautamuistomerkki on massiivisen yksinkertainen: pienen talon kokoinen hautaholvi kohotetulla ja porrastetulla jalustalla. Lähitöillä on maasta esiin kaivettuja rakennusten jälkiä.

Näillä molemmilla historiallisilla muinaismuistoalueilla Persian shaahi – ”kuninkaiden kuningas” kuten hänkin itseään kutsui – järjesti vuonna 1971 suurellisen tapahtuman, jonka tarkoituksena oli juhlistaa Iranin monarkian kuviteltua 2500 vuotta. Televisiofilmeistä muistamme presidentti **Urho Kekkonen** istumassa maailman muiden valtionpäämiesten joukossa eturivissä shakettiin ja silinteriin pukeutuneena.

Viimeinen tutustumiskohde oli safavidynastian upea pääkaupunki Isfahan. Siellä valtava Perjantaimos-

keija ja korurasiamainen Lotfollahin moskeija ovat matkaesitteen mukaan kauneuden synonyymejä. Tutustumiskohteena olivat myös armenialaisten kirkko ja zarathustalraisten temppeli.

Näin lyhyellä matkalla Iranista jäi matkaajalle valoisa kuva. Ihmiset ovat ystävällisiä ja poliiseja tai sotilaita ei näy kaduilla. Yliopistopiskelijoista yli 60 prosenttia on naisia. Perjantaisin käy tämän islamilaisen tasavallan moskeijoissa rukoilemassa vain 1,4 prosenttia väestöstä. Minareetteja ei juuri ole näkyvissä ja rukouksiin kehoittavia huutoja ei kuulunut. Liikenne on vilkasta ja kaupoista saa lähes kaikkea. Kerjäläisiä ja rikkamakauppiaita ei näkynyt.

Tästä huolimatta maasta tulee tiedotusvälineiden kautta ahdasmielinen ja synkkä kuva: vihaisen näköisiä mullaheja, mustaa öljyä, synkkiä väkijoukkoja polttamassa lippuja ja huutamassa ”kuolema sille ja sille”. Alkoholia ei ole saatavilla eikä sitä saa tuoda maahan. Naisten on ulkona pukeuduttava mustaan

Iranilaiset ovat viettämässä pyhäpäiväänsä Isfahanissa. Jotkut olivat paikallisissa puistoissa piknikillä. Oikealla armenialaisten rakentama silta

maata laahaavaan kaapuun, peitetävä hiuksensa, niskansa ja nilkkansa. Basaareissa kyllä oli myynnissä kauniita naisten vaatteita, joita sitten kodeissa voi pitää yllään. Koulutus laajenee, tiedonvälitys lisääntyy

ja jossain vaiheessa maailma Iranisakin taas muuttuu.

VEIKKO LÖYTTYNIEMI

Pääatalo on myös historiaa

■ Kesän lukukokemukset jäivät tänä vuonna muiden kiireiden vuoksi hieman yksipuolisiksi. Ohjelmassa oli **Sillanpään** nuorena nukkunut, dekkareita, kesän seikkailukirjana **Lennart Vapaavuoren** jännä poikakirja Puolikuun liitto ja tietysti kesäharrastustani **Kalle Pääatalo**.

Aloitin kesäkuussa Pääatalon mitatvan Iijoki-sarjan lukemisen. Tätä kirjoittaessani elokuun alkupuolella takana oli jo yhdeksän enimmäistä osaa, yhteensä lähes 6000 sivua. En todellakaan ymmärrä, miksi Pääatalo koukuttaa minua. Olen jo ennenkin kirjoittanut, ettei Pääatalo ole mitään maailmankirjallisuutta. Tarina etenee merkittävästi ja asia ja tekstikin ovat aika tylysiä. Lisäksi Pääatalon moninaisesta murresestosta jotkut termit ärsyttävät aivan suunnattomasti.

Iijoki-sarjaa ei voi sinänsä pitää minään elämäkertana. Se on mit-

tava 17000-sivuinen romaanisarja Kalle Pääatalo -nimisen miehen elämästä. Kirjoissa on varmasti paljon faktaa mutta varmasti myös fiktiota. Kaikki tapahtumat ja vuorosanat ovat kuitenkin semmoisia, että ne olisivat varmasti voineet tapahtua kirjailijan elämässä.

Etenkin Iijoki-sarjaa voi tarkastella historian näkökulmasta. Kirjat ovat mikrohistoriaa, sosiaalishistoriaa, sotahistoriaa kulttuurihistoriaa, kansatiedettä ja ties vaikka mitä. Väkisinkin esimerkiksi uittotyön yksityiskohdat tulevat tutuiksi.

Sarjan ensimmäisissä osissa huomioni kiinnittyi ennen muuta vartuneen väen vastustukseen kaikkea kirjallista sivistystä kohtaan. Kun Kallen kotikylään Jokijärvelle saatiin viimein kansakoulu, etenkin uskavaiset lestadiolaiset olivat pöyristyneitä. Heille koulu merkitsi vain sitä, että nuria opetettiin lais-

kottelemaan. Kallen suurena haa-veena oli ryhtyä kirjailijaksi. Hän luki paljon ja laati tarinoita. Monia kirjoitusharjoituksia piti kuitenkin tehdä salaa, sillä Kallen isä **Herman-ni** ei ymmärtänyt eikä hyväksynyt lainkaan näitä ”höpötouhuja”.

Täytyy muistuttaa, että koulutuksen vastustaminen ei missään nimessä ollut vain Taivaalkosken ilmiö. Vuonna 1910 Mynämäellä syntyneellä isälläni oli lukuhaluja ja –pää-täkin. Opettaja kävi erikseen kotona korostamassa, kuinka tärkeää olisi, että poika pääsisi oppikouluun. Isän asenne oli kuitenkin jyrkkä: poika menköön töihin. Parikymmentä vuotta nuoremmalla appiukollani oli Lahdessa sama kohtalo.

RISTO JUSSILA

KIRJAT

Heikki Ylikangas, *Mitä historia on ja millaista sen tutkiminen* (Art House 2015)

■ Historia on sellaista toimintaa, että sen harjoittajat joutuvat paljonkin pohtimaan, mitä ovat tekemässä tai tehneet. Niihin kysymyksiin saa usein vastata myös niille, jotka eivät historian kanssa ole työkseen tekemisissä. Kun uraa on riittävästi takana, vastauksista, pohdinnoista ja kysymyksistä kirjoitetaan kirja.

Historian syvämietteisiin vastaillee omasta puolestaan professori **Heikki Ylikangas** keväällä ilmestyneessä kirjassaan *Mitä on historia ja millaista sen tutkiminen*. Onko historia ainutkertaista vai toistuvaa? Mitä ovat historian lähteet, ja miten niitä tutkitaan, arvotetaan ja tulkitaan? Edistyykö historiantutkimus, ja jos, niin mikä sitä ajaa eteenpäin? Onko historiassa totuuksia, ja miten suunnistaa tulkintojen keskelä – miten tehdä omia tulkintoja ja arvioiteja käsillä olevasta historiankirjoituksesta? Samalla Ylikangas haluaa valottaa myös historiantutkimusta Suomessa ja sitä ympäristöä, jossa historiantutkimusta tuotetaan.

Kirja ei ole metodiopas tai vain maallikoille tarkoitettu johdanto. Kirjalla on vissi muu merkitys, jossa historiantutkimuksen pohdiskelu vie kirjan teemaan, tiedon laatuun ja sen tuottamiseen yhteiskunnassa. Historiaa kannattaa tutkia, kirjoittaja huomauttaa: tiedon laadulla voi olla ratkaiseva merkitys. Mutta jos tutkimuksen teolla on esteitä, voi olla, että ratkaisuja tehdään väärän käsityksen varassa.

Näissä pohdinnoissaan Ylikangas on huolissaan suomalaisesta yhteiskunnasta, jossa yhtenäisyys-

den ja eheyden vaatimukset voivat ajaa tulkintojen moniäänisyyden ja tutkimuksen monipuolisuuden yli. Edelleen sosiaalinen media, media ylipäänsä ja politiikka voivat vaieta tutkimusta ja etenkin tutkijoita. Se ei ole hyvä: vaihtoehtojen määrä kapenee. Pitäisi pystyä puhumaan, Ylikangas vetoaa, mutta puhumisen vaikeus ei johdu vain meistä. Paineen alla tässä maailmankolkassa on totuttu vetoamaan yhtenäisyyteen ja yhteen totuuteen silloinkin, kun se ei ole tervettä tai johda parhaisiin lopputuloksiin. Kirjan keskipisteessä oleva historiantutkimus on yksi tapa jäsentää maailmaa. On hyvä ymmärtää, mitä se on, jotta totuus ja tulkinta, politiikka ja tutkimus pysyvät erillään.

Ison teeman alla Ylikankaan kirjassa kulkee ihminen. Ihmisten maailmaahan historia tutkii, mutta Ylikankaan kokemuksella uskalltaa jo muistuttaa siitäkin, että myös tutkijat ovat ihmisiä. Tutkimuksen ihanteiden tiellä ovat usein tutkijoiden inhimilliset piirteet. Omia virheitä voi olla vaikeaa nähdä, muiden tulkintoja voi olla vaikeaa myöntää osuviksi. Ylikangas ei asetu ulkopuoliseksi, vaan myöntää olevansa samassa junassa muiden kanssa. Kun muuttuva maailma muuttaa menneisyydelle asetettavia kysymyksiä, on hänkin nähnyt oman käsityksensä menneestä muuttuneen. Lähteiden luettelointi ei riitä, niitä on tulkittava. Ja tulkintaa tekee ihminen, oman aikansa tuote. Siksi historiakin palaa yhä uudelleen samoihin asioihin, mutta uusin kysymyksiin ja lähteitä eri tavalla arvottaen. Toisaalta ylivertaisiksi korotetut ihmiset kutistuvat tutkimuksen alla: historiaa omilla toimillaan muuttaneeksi tullut ihminen muuttuu Ylikankaan näkemyksessä aikansa tuotteeksi.

Tutkijankammion ulkopuolinen maailma voi haluta historiantutkimukselta jotakin muuta kuin perusteltuja tulkintoja ja näkökulmia maailmaan. Tutkijalle voi olla ylivoimaista käydä siihen vastatuuleen, joka pahimmillaan tutkimuksen julkaisusta seuraa. Häviäjiä ovat kaikki, Ylikangas muistuttelee.

Ylikankaalla on mistä ammentaa, kun teksti tarvitsee esimerkkejä. Ne tekevät muutenkin mielenkiintoisesta kirjasta elävän. Tutkijanuran monipuolisuus on auttanut monipuolistamaan esimerkkejäkin: pelkkä jatkosodan historia tuskin kaikkia lukijoita innostaisi, mutta aatehistorian inhimillisten kiemuroiden avaaminen korjaa tasapainoa, samoin vallan analysoiminen.

Jotkut Ylikankaan tulkinnat herättävät halua mennä takaisin kirjahyllylle. Ajankohtaisiksi tulevat nato-keskustelun sitominen talvi- ja jatkosodan myynteihin ja sosiaalisen mediassa mölyämisestä tuli loppukesän teema. Ehkä aika on jo nuorempia ikäluokkia muuttanut: julkisessa ammatissa toimiva erottelee sosiaalisen median mölinästä sen, jolle antaa arvoa ja sen, jonka ohittaa. Tutkijalle tai muulle äkinäiselle some-maailma voi kuitenkin olla tyrmäävä kokemus.

Möykkääminen on tietysti osattu maailman sivu. Kirjan teemoissa ja rivien välissä kulkevat mukana Ylikankaan omat huonot kokemukset julkisesta keskustelusta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Kirjoittaja itse sanoo esipuheessaan lopettavansa polemiikkien jatkamisen, mutta kuinkahan käy: onhan tästäkin kirjasta, niin kuin pitääkin, jo keskustelua käyty.

TEPPO KOSKINEN

Kirjoittaja on historiaa harrastava Etelä-Suomen Sanomien toimittaja

Anu Lahtinen HAikin päätoimittajaksi

■ Dosentti **Anu Lahtinen** aloittaa Historiallisen Aikakauskirjan uutena päätoimittajana ensi vuoden alusta. Nykyisen päätoimittajan

Marko Lambergin viisivuotinen toimikausi päättyi tuolloin.

Haikin hallitus päätti uudesta päätoimittajasta kesäkuussa. Tehtävään ilmoittautui neljä historiantutkijaa. Lahtinen on Turun yliopiston Suomen historian dosentti. Hän on ollut myös tutkijana Helsingin yliopiston tutkijakollegiumissa.

Historian Ystävä sai myös uuden tuttavuuden tekijäkuntaan. Lehteä pitkään tahtanut **Heikki Kalliomaa** siirtyi kesällä yrittäjäeläkkeelle. Hänen seuraajakseen HAikin kannen tekijäksi Ystävän tahtajaksi tuli **Miia Huttu**. Tämä numero on jo hänen tahttamansa. Toivottakaamme Miia tervetulleeksi joukkoon.